Ч. 30 (11.371). Львів, субота 9. лютого 1929. [illegible] Рік XLVII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ РАНО

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок ч. 10, II. пов. Конто почт. щадн. 143.322. Адреса для телеграм: „Діло“, Львів. Гол. Редактор приймає від 11–12 гов. передполуднем. Рукописи не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно: в краю 5·00 зол. За границею: В Америці 1 долар, Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7·50 зл., Німеччині 7·50 зл., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 20 ч. к., Румунії 15 леїв, Болгарії 7·50 зл., Австрії [illegible] зл. — Зміна адреси 1 зол.

Телеф. Редакції 45-41. Друкарні 29-26. В СПРАВІ ОГОЛОШЕНЬ ЗВЕРТАТИСЯ ДО АДМІНІСТРАЦІЇ.

ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 25 сот.

Зміна конституції.

Львів, 8. лютого 1929.

Вчора урядовий ПАТ приніс бебістичний проєкт зміни конституції польської республики. Не передає він вичерпуючо бебістичного новотвору, та вже загальний зміст проєкту дає спромогу зорієнтуватися в напрямних проурядового бльоку і тих сил, що скриваються за ним.

Справа зміни конституції товчеться від довшого часу. Ще Хієно-Пяст, будучи при владі, носився з цею думкою в надії прикроїти нову конституцію й виборчу ординацію до своїх плянів з метою забезпечити національно-польський характер сучасної Польщі й позбавити якого-небудь голосу не-польські народи. Після травневого перевороту хієно-пястівську спадщину одержав санаційний, тепер бебістичний табор. Він то з таємничістю єгипетських жреців заговорив про ревізію конституції, висуваючи то одні зміни, то другі в широкому діяпазоні від зміцнення влади президента майже до фашистівського синдикалізму. Реформістично-конституційні вагання клюбу ББ були природним явищем з огляду на соціальні й устроєві розбіжности проурядового табору.

Цю непевність припинило проголошення згаданого вгорі проєкту зміни конституції, що вискочив з голови бебістичної верхівки, як Атена з голови громовладного Зевеса.

В дні 6. ц. м. відбулося засідання клюбу Б. Бльоку, на якому пос. Славек представив проєкт зміни конституції, який принято одноголосно, після чого голова клюбу заповів марш. Дашинському негайне його внесення в соймі.

Щож обіймає і постановляє зголошений проєкт?

Обовязуюча конституція з 17. березня 1921 ділиться на шість розділів: Річпосполита, Законодатна Влада, Виконавча Влада, Судівництво, Загальні горожанські обовязки і права та Загальні постанови — і на 126 артикулів. Зголошений проєкт має 12 розділів і 143 артикули.

Перший розділ під написом: „Польська Держава“ постановляє, що „джерелом влади в польській республиці є Нарід (в політичному розумінні. — Ред.), а основним правом (?!) — добро держави“. Найвищим представником державної влади є президент республики, якого вибирається на 7 літ в загальному голосуванні горожан зпоміж двох кандидатів, з яких одного призначує Нац. Зібрання (сойм і сенат), а другого уступаючий президент. Виборче право прислугує всім горожанам з укінченим 24 роком життя. Заступником президента в разі його смерти стає президент міністрів (досі був марш. сойму).

Атрибуції президента є дуже широкі. Він скликує, відчиняє й замикає законодатні установи, розвязує сойм і сенат (на протязі каденції тільки один раз з тої самої причини), іменує й відкликує премієра й поодиноких міністрів, дарує й злагіднює кари (за виїмком міністрів, поставлених в стан обвинувачення), є зверхником збройних сил, призначує ґен. інспектора збройної сили та гол. вожда в часі війни, ратифікує умови (політичні) з іншими державами, лише подаючи їх до відома сойму (торговельні й митні умови та зміну границь держави ратифікують законодатні установи). Президент рішає про важність запротестованих виборів (досі Найв. Суд), затверджує або відкидає ухвалені закони, в часі розвязання сойму, а також на випадок державної конечности (коли сесія є закрита) має право декретації.

Вже з цього короткого зясування атрибутів президента держави видно, що „зверхню владу народу“, якої органами — згідно з обовязуючою конституцією — є сойм і сенат (законодатна влада), президент республики з відповідальними міністрами (виконавча влада) і суди (в обсязі судівництва), — тут заступлено „джерелом влади Народу“, а більшість атрибуцій перенесено на президента, який по новому проєкту є справжнім сувереном (носієм зверхньої влади шляхом мандату, уділеного народом через загальний вибір). Таким чином тут зноситься окремі „органи влади“ суверена — народу, заступаючи їх державними функціями, яких нитки збігаються в руках президента республики. Отже, не вважаючи на дотеперішні заперечення, система, обнята зголошеним проєктом зміни конституції, є фактично президентською системою з величезною перевагою виконавчої влади. Президент є фактичним паном ситуації. Правда, він може бути потягнений до відповідальности ухвалою Нац. Зібрання, винесеною більшістю 3/5 голосів у приявні щонайменше 2/3 законної кількости послів. Розуміється, ця постанова має чисто теоретичне значіння.

Сойм складається з послів, вибраних на 5 літ пятиприкметниковим виборчим правом. Ценз віку при активному виб. праві виносить 24 літ (досі 21 літ), а при пасивному 30 літ (досі 24 літ). Активне й пасивне виб. право мають всі горожани без обмежень, отже й військові (головним чином активні підстаршини і старшини). Посольська незайманість є обмежена в соймі і поза соймом. Вдержуючи в загальному дотеперішній 21 арт. конституції, проєкт постановляє, що посли за свої промови в *соймі, суперечні зі змістом посольського приречення*, відповідають перед державним трибуналом і можуть бути позбавлені мандату. Зновуж за свої виступи *поза соймом* відповідають вони перед істнуючими установами. *Судове, адміністраційне або дисциплінарне поступовання проти посла може бути тільки тоді застановлене, коли того вимагатиме сойм.* Іншими словами: адміністрація чи суд не потребуватиме домагатися від сойму видачі посла, щоби повести проти нього слідство з усіми консеквенціями.

Право інтерпеляції є збережене, однак і обмежене. До важности інтерпеляції вимагається підписів пятої частини законної кількости послів (отже у відношенні до теперішньої кількости послів 89 підписів), а тим самим є воно реально *унеможливлене для представників непольських народів*.

Сенат складається зі 150 сенаторів, з того 100 виборних, а 50 іменованих президентом. Активне виб. право вимагає скінчення 30, а пасивне 40 року життя.

Як бачимо, то новий проєкт з одного боку обмежує атрибути законодатної влади в користь президента, а з другого обмежує й послів через поміщення в конституції своєрідних поліційних постанов. Згадані обмеження послів є звернені головним чином проти представництва непольських народів. В рямках цього проєкту, колиб він став основним законом, голос і значіння „інородчеського“ представництва булиб зведені до зера.

Уряд в зголошеному проєкті теж набирає більшого значіння і стабілізується. Міністрів можна потягнути до відповідальности лише на основі окремого внесення з домаганням уступлення уряду або поодиноких міністрів. Те внесення мусить бути зголошене щонайменше четвертиною всіх послів. Ухвала, що ставить міністра в стан обвинувачення, мусить бути винесена 3/5 відданих голосів у приявні 2/3 законної кількости послів. Внесення на votum недовіри для уряду або міністра вимагає абсолютної більшости послів. Президент може не приноровитися до ухвали сойму і його розвязати. Право законодатної ініціятиви належить президентові держави, урядові і соймові. Однак посольські законодатні внесення мусять бути підписані 1/6 законної кількости послів, а їх зміст мусить бути відомий урядові перед поставленням на денний порядок. Зате законодатні внесення уряду не можуть бути відкинені соймом без попереднього розгляду в комісіях.

Ухвалений закон до 30 днів стверджує президент своїм підписом. Однак він може звернути непідписаний закон соймові з порученням іще раз його розглянути. Коли сойм іще раз заявиться за ухваленим законом більшістю 2/3 законної кількости послів, то президент його тоді підпише, або розвяже сойм і сенат. Крім того, як уже було згадано, президент має право декретування підчас відсутности сойму (його розвязання або замкнення сесії).

Інші розділи не вносять сутніх змін, за винятком 9-того розділу, що обіймає постанови про місцеву й самоврядну адміністрацію. Він передбачує створення Головної Господарчої Палати синдикалістичним способом (через представництво суспільних інституцій польської держави). Та склад й устрій тієї інституції означать окремі закони.

Це були би провідні думки бебістичного проєкту зміни конституції. Новий проєкт владу всіх родів переносить на виконавчі органи, не виключаючи й значної частини законодатної влади. Він не лише створює непорушність уряду, але й поширює його компетенції, одночасно наділюючи президента держави універсальними прерогативами й атрибутами. Сойм сходить до рівня слухняної й покірної овечки, якій залишено обмежене право бюджетування, а посли взагалі переходять на становище толерованих.

Перед представниками проурядової преси заявив голова Безп. Бльоку пос. Славек, що за бебістичним проєктом зміни конституції є лише 36 проц. теперішнього сойму, а треба 60 проц. Здобуття недостаючих 30 проц. голосів можна осягнути тільки при допомозі натиску публичної опінії на сусідні з ББ посольські клюби. Обовязком проурядових журналістів є викликати відповідний фермент у громадянстві та примусити сойм приняти бебістичний проєкт.

Сумніваємося, чи навіть теперішній сойм, слухняний, покірний і безсилий, словом: чи навіть цей овечий сойм, схоче видати на себе такий важкий присуд ухваленням бебістичного проєкту.

Дух з галицького сойму.

Варшава, 6. лютого 1929.

Галицький сойм належить до історії. Перед роком зліквідовано його останній видимий знак — Тимчасовий Виділ Самоуправний, а його будинок віддано на приміщення польського університету. Не завмер однак дух, що царював у цьому соймі на протязі більше як півстоліття — від його отворення 1861 р. до часу замкнення останньої сесії і розвязання останнього сойму в червні 1914 р. Це був дух шляхотської бути, нетерпимости супроти українського народу, а навіть заперечування прав на його істнування.

Всім нам, що брали участь в політичному житті нашого народу в Галичині перед світовою війною, надто добре відомо, що керуючим чинником політичних відносин у Східній Галичині була дідичівська ґрупа так званих подоляків, суспільно найбільше назадницька і нам найбільше ворожа разом з всепольською ґрупою міської інтелігенції і духовенства. Волю їхню творили без спротиву кожночасні намісники (винятком до деякої міри був д-р М. Бобжинський) і старости, що вірно і пильно стерегли інтересів дідичівських обшарів і привілеїв їх власників. Політичною акцією в краю — передовсім при виборах — руководила Рада Народова у Львові. Цею Радою проводив довгі літа Тадей Ценський, дідич з Пеняк в Брідщині, один з покровителів галицького москвофільства, відданий в практиці без застережень гаслові гр. Лешка Борковського, що як посол ще в 60-тих роках м. стол. сказав у галицькому соймі памятні слова: „нема Русі, єст тилько Польска і Москва“. Цей самий Ценський мав під своїм покровом і наше галицьке доморосле хрунівство, при помочі Витовта Демянчука видавав „Руского Селянина“ за гроші Ради Народової, одним словом, був предтечею на цьому полі теперішнього санаційного табору з найвизнішою його установою — Безпартійним Бльоком, що у свою чергу розпростирали свій покров над УНС-ом з Даниловичем, Стовпюком і „Селянським Прапором“.

І у другому нема ніякої зміни. Як Ценський з Радою Народовою видвигали проти українського народнього руху наше національне заперечення — галицьке москвофільство і всіми засобами

хоронили цей боляк на нашому тілі, так само точка в точку робить це нині санація. Історія Ставропігії і Народнього Дому у Львові з їхньою комісарщиною і москвофільськими прибічними радами, зі запропащуванням нашого власного національного майна, збайливе зберігання „пожондних старорусінув", творення з їх недобитків нових політичних груп і т. д. найкращим доказом, що тут не змінилося нічого мимо світової війни і великих історичних переворотів!

Як кореспондент „Діла" з галицького сойму наперед около чвертьстоліття мав я особисту нагоду бачити відносини у нутрі сойму. Величезну більшість цього законодавчого тіла творили польські великі землевласники, часто-густо з княжими і графськими титулами, що були глухі і сліпі на народні потреби і на зміняючіся господарсько-соціяльні і національні відносини. Супроти їхньої бути була безсилою горстка української опозиції в соймі, у якої шукали тоді і знаходили підмогу ще менше численні одиниці з польського людового табору, в яких не один є нині в теперішньому польському соймі, як пр. Якуб Бойко і Ян Стапінський, що у наших послів брали свої політичні лекції. Часи змінилися і вони змінилися та нині засідають у таких кругах, що супроти нас перейняли ролю колишньої Ради Народової, давно їхнього найбільшого політичного ворога.

Так було до часу вибуху світової війни з незначними змінами в двох чи трьох останніх роках. Світова воєнна завірюха змела з лиця землі деякі великі держави, розторошила цісарські престоли, на великому просторі сходу Европи цілковито знищила досі всевладну земельну шляхту та створила нові держави зі зміненим законопорядком. Повстала і наша українська держава, що однак у бурі не могла устоятися.

Ми опинилися в Польщі і недавно по раз перший вислали з Галицької Землі свою репрезентацію до польських законодавчих тіл.

У скромному будинку бувшого російського дівочого інституту при вул. Вейській у Варшаві стрінув я по довгих роках знаного мені добре духа галицького сойму — вже на сеймому засіданні. Перенила його в цілости скрайна правиця — вшехполяки, паріює він неподільно і у центрі, що його знаменем дві букви Б. а „симпатії" цього духа до нас, українських послів, є такі самі, як були до наших попередників у галицькому соймі.

Вселився він хвилево підчас поведілкового засідання (4. п. м.) в особу одинокого посла з тернопільської округи Ксаверого Ярузельського, дідича з Качанівки пов. Скалат, в часі дискусії над бюджетом міністерства внутрішніх справ. Про саму подію знають читачі з часописних депеш.

Не йде мені про особу п. Ярузельського, людини, що проспала великі історичні події і їх не розуміє. Своїх тяжких обвинувачень, що українці запроторили в Талергоф своїх противників москвофілів і мають на совісти 40.000 їх неповинних жертв трупів і що українська галицька армія закопувала живцем поляків, не підтримав ніякими фактами і доказами і як раз він, п. Ярузельський є таким, що навіть не в спромозі нас обидити. Мені ходить про що інше. Іде мені про ствердження, що так звана санація зі своїми Ярузельськими, Косидарськими й іншими йде до нас цею самою стежкою, що йшов колись в галицькому соймі граф Лешко Борковський, Тадей Ценський і їм подібні, шляхом національної нетерпимости, безчещення українського національного відродження і українського визвольного руху, деморалізації та штучного підтримування при житті завмираючого москвофільства, даючи йому навіть охорону на сторінках своєї преси — колись „Газети Народової" і „Слова Польского", а нині перемальованого трошки „Слова Польского" і „Дзенніка Львовского".

Мовчать Бойко і Стапінський, що бувало збиралися мостити дороги черепами тих, що з ними нині є у найкращій дружбі, забувши зовсім своїх колишніх союзників. Мовчить і ціла лівиця, яка в ряди-годи любить дещо продекламувати під нашою адресою. Ця мовчанка зрозуміла. Серед польських політ. партій нема доправді сутної ріжниці щодо розвязки українського питання в сучасній Польщі. Ріжниці є тільки в тактиці і в етапах. Нашого основного права ніхто з них нам не признає і не схоче признати, бо і польська лівиця у певній формі ціпала під пануванням духа з галицького сойму. І під адресою обох польських таборів — атакуючого нас: правиці і санації — з одного і остаючого в резерві — лівиці — з другого боку пригадуються мені слова безсмертної сатири Гайнріха Гайнего „Der Mönch u. der Rabbi":

> Welcher Recht hat von den beiden,
> Das kann ich mir nicht bedinken,
> Nur das eine weiss ich sicher,
> Dass sie alle beide stinken!

Пос. д-р Степан Баран.

„Римська справа".

Перед порозумінням між італійським королем і папою.

Політичний світ заінтересований тепер чутками про недалеку розвязку т. зв. „римської справи", себто про заключення порозуміння між папою римським та італійським королем, яке попередить і завершить очевидно їх обопільне поєднання. Не треба й казати, що ця справа має велике політичне значіння.

Про зміст того порозуміння ходять найріжнородніші версії. Говориться про нове визнання суверенности папи італійською державою і про знесення односторонніх гарантійних законів. Одночасно з тим буде визнана, розуміється, також суверенність папської території. Взагалі ціла „римська справа" малаб бути вирішена таким чином, що обі заінтересовані сторони заключать між собою конкордат. Ватикан мав би дістати міліярд лір відшкодування за ті области, що давніше належали до папської держави.

В цій справі переговорював на днях з папою сам Мусоліні

Радянська Україна.

Електрифікація.

На українській Економічній Нараді в Харкові обговорювали справу електрифікації України. З неї довідуємося, що на найбільшій районній стації — Штерівській, могутність якої становить 44.000 клвт., провадиться роботи другої черги: закінчується будування корпусу, розпочато монтаж машин, які недавно прибули зпоза кордону. На жовтень цього року пустять там ще один агреґат у 22.000 клвт., а всередині 1930 р. другий агреґат такої самої могутности. Крім цього за кордон вислано замовлення на будування потрібних машин та апаратів для робіт третьої черги. Загалом, найближчими роками могутність Штербуду дійде 110 тис. клвт. На другій щодо могутности районній стації України — Харківській — на 90 відс. уже готовий головний корпус і розпочато монтаж першого турбоґенератора на 22.000 клвт. Всеукр. Рада Нар. Госп. надіється, що на жовтень 1929 р. Есхар зможе дати першу енергію. Нарешті, на третій районній стації — Київській — вже готовий головний будинок і так само проводиться монтаж машин. Надіються, що на жовтень і ця стація буде пущена.

Зваживши, що районні електростації не можуть задовольнити істотну потребу промисловости в електроенергії, величезної ваги набуває будування й поширення фабрично-заводських електро-стацій. Економічна Нарада запропонувала ВРНГ розпочати в цьому році роботи щодо збільшення могутности заводських електростацій союзної й республиканської промисловости на 179.000 кльт. Основна робота в галузі електрифікації буде зосереджена в гірничій, металюргічній та хемічній промисловости Донбасу. Тут, крім поширення теперішніх стацій, почнуть будувати ряд нових електростацій. На Краматорському заводі будуватимуть електростацію на 25.000 клвт., на заводі Донсода (Хемвутіллл) — на 29.000 клвт. Ухвалено також збудувати нову електростацію в Константинівці. Одночасно скріплюється електрифікація Криворіжжа. Тут у залізо-рудному районі вже закінчується будування електростації на 20.000 клвт. Щодо комунального електробудівництва, то Економічна Нарада ухвалила асиґнувати з коштів держбюджету 2.200 тис. карб. на поширення й будування нових електростацій у містах: Зіновівську, Миколаїві, Одесі, Житомирі, Чернігові, Конотопі, Умані, Проскурові, Полтаві, Першомайську, Дніпропетровському, Сумах, Білій Церкві, АМСРР. Крім цих коштів окрвиконкоми мають асиґнувати додаткові суми з місцевого бюджету. Пляну сільського електробудівництва Економічна Нарада покищо не затвердила. Акційне товариство „Електрика" має подати свій проект на розгляд уряду.

„Просвіта" — це единский найкращий вартовий українського духа. Вона одинока виведе нас усіх на шлях кращої долі — на соняшний шлях.

ЛЕВ ЯСІНЧУК.

У новий світ.

Зі Львова до Парижа.

(Продовження.)

Всідаємо в тісний ваґон експресу, що наїхав зі Столпців з Білоруси, чи пак з Польщі, і за хвилину покидаємо головну берлінську стацію. Ще з годину тягнуться ріжноіменні стаційки, заки вже нарешті нема Берліна. Мигають нешорокі нивки, гейби в рідному краю. Снопи стоять у невеличких купках і чекають молотівки в полі, нерідко й парової. Пощо оббивати зерно на возі, в стіжку — можна відвезти готову солому. Околота й так не треба.

Дахи криті дахівкою чи бляхою. Деиеде стоять на полі бетонові жолоби й криниця з помпою. Видно, німці є тої гадки, що худобу можна поїти й водою без зеленого жабуриння. На диво — майже не зауважую „національного" дерева-верби, а коли де й є, то в місці, де її належиться: над мочаром. Мабуть німцям не оплачується городити кожного року наново пліт. Мають іншу роботу. Рівні ряди овочевих дерев вказують битий шлях, а поважні вітраки на краї загороди витають подорожніх вимахуючи широкими крилами, немов великими рукавами. По полях червоніє пшениця, сіяна рядками та сріблиться овес, лягаючи як непишний у купки, куди переїздить косирка.

Робітниці в народніх домашніх убраннях вяжуть увихаючись, бо онде пільною доріжкою іде господиня наколісницею поглянути, що і як робиться. Декуди здомі ж зелені виглядає високий червоний комин місцевої цегольні. Звідти то беруть цеглу на червоні будинки окрашені нерідко емальованими на синьо ґзимсами з ґотицькими написами ріжних господарських правд і думок.

Мене займає здавна одна думка, а саме: чому тут збіжжа таке гарне, коли он виорана земля виглядає сіро, як намул. Але на це питання, хай уже відповідають агрономи.

Лишаємо поза собою Гановер, губиться Гам, а дотеперішню рівнину заливають горби висоти наших Вороняків або Медоборів, покриті лісом. На висуненому шпилі чорніє від старости памятник давнього ґерманця, що боронив вступу на вестфальську землю. І мав чого боронити.

Вже численні розгалуження залізничого тору та кілька рівнобічних залізничих шляхів указує, що це країна промислу й добробуту. Фабрики й копальні тягнуться одностайним ланцюхом. Ціла околиця закурена сажею з коминів, міста чи оселі тільки невиразно сіріють. Зближаємося до багатого „Рурґебіту", який донедавна держали в своїх руках у цілости, а сьогодні частинно військa „союзників", а радше французів та англійців. Кажуть, що є тут добрі шинки. Не маю врештою підстави не вірити нашим ґеографам, які стереотипно пишуть про це в шкільних підручниках. Але що правда, сам не мав приємности пробувати.

Смерком доїжджаємо до Кельни, де відбувається світова виставка преси. Величанська червона будівля з високою чотирокутною вежею в одному розі освітлена, а ріжнонаціональні прапори на високих стовпах вздовж вулиці вказують приїжджим дорогу до павільонів. Глибокий Рейн, закутий у камінні береги, виблискує світлами, що падуть з пароходів. Стару горду німецьку пісню „Вахт ам Райн" певно співають по свойому англійці, яких залога пильнує сьогодні Кельну перед... німцями. А на це все дивиться спокійно світова преса.

На дворі ще настільки ясно, що біжимо на край величезного звіринця (2-ий з черги в Німеччині) й оглядаємо бодай здалека славний „Дом". Та признаюся (не знаю, чи це правда, бо я, на жаль, Бедекера ані не бачив ані не читав), що мені видався такою, як церква Максиміліяна у Відні, або св. Віта в Празі.

Вечером стаємо в Ахен. Нагадуємо собі вивчену колись за добрих часів велику подію: коронацію Карла в „Аквіґрані" (очевидно!), а за хвилину добігає поїзд до Гербесталь на бельгійській границі.

В одній секунді все змінене: земля, люди, звичаї; інший світ. Буфетний хлопчина возить по пероні перекуски, величезний темносиний виноград (якого в наших містах ніколи нема), папіроси та французькі часописи, а урядовці та поліцийна служба, всі чорненькі, маленькі ростом, не випускають нікого з ваґону, бо має бути митна контроля, мимоходом кажучи, тільки формальна.

Дводенна їзда мене сильно втомила; я заснув і Бельгії не бачив. Не бачив того, над чим так світ розпинався, не бачив знищення, доконаного німцями. Але нагадуючи собі знищення наших земель, можу й без цього мати поняття. О 3-ій год. рано збудила мене вже в Жумон французька контроля, яку переведено „на вирививки", а одночасно і в мене з усією граничною брутальністю і строгістю.

(Докінчення буде)

Зміна в чсл. уряді.

Удржаль — наслідником Швеглі.

Довголітній премієр чсл. уряду Антін Швегля зголосив 1. ц. м. свою димісію. Його місце заняв як керманич уряду (а не премієр) дотеперішній міністр військових справ Франтішек Удржаль.

Розмірні успіхи своєї політики завдячував Швегля не тільки тій обставині, що він знаменито орієнтувався у всіх складних політичних справах і вмів їх компромісово полагоджувати, але й своїй залізній волі й енергії, з якою прямував до поставленої собі мети. Не без значіння тут також те, що він був головою найбільшої політичної партії, яку мав у цілости за собою і що як голова уряду ніколи не висував своєї особи на перший плян.

Перед якими 15 місяцями Швегля занедужав і мусів піддатися довгому лїченню. Але не зважаючи на те, „дух Швеглі“ уносився дальше над чсл. державним життям, а традиція його політики була така сильна, що в Чехословаччині не було цілих 15 місяців — премієра. Стан майже немислимий в іншій державі!

Номінація нового премієра чсл. уряду заслугує з того погляду на увагу, що вона відбулася т. ск. шляхом політичного наслідства. А саме з тою номінацією ждали до часу, поки Швегля виздоровіє. А коли здоровля Швеглі поправилося настільки, що він міг занятися політичними справами, він повідомив своїх найближчих політичних приятелів, що його бажанням є мати своїм наслідником найближчого свого партійного співробітника, дотеперішнього міністра війни Франтішка Удржаля. Так і сталося і през. Масарик підписав номінацію Удржаля.

Щодо нового чсл. премієра, то він належить до популярних чеських політиків, граючи від яких 30 літ поважну ролю в політичному житті свого народу. Удржаль з професії рільник, абсольвент школи сільського господарства і Рільничої Академії в Таборі. В 1897 р. вибрано його послом до віденського парляменту, а в найближчім (1898) вислала його аграрна партія до краєвого сойму в Празі. Удржаль брав активну участь також в ріжних делеґаціях і анґажувався в т. зв. славянофільській політиці. Після створення незалежної Чехословаччини був він в Нац. Зібранні головою комісії для справ оборони держави, а у вересні 1921 р. іменовано його вперше міністром військових справ в уряді теперішнього міністра закорд. справ д-ра Бенеша. На цьому становищі видержав Удржаль з малою перервою аж до останніх днів.

Українська преса в Румунії.

З приводу ювилею „Часу“.

В дні 2. лютого ц. р. появилося 100-е число черновецького щоденника „Час“. З того приводу редакція „Часу“ видала збільшене число, в якому подає перегляд своєї дотеперішньої праці і своїх досягнень.

У вступній статті свого першого числа з 2. жовтня 1928 р. „Час“ спрецизував свої завдання так: 1) інформувати читача про всі події в світі, державі і краю; 2) стояти на сторожі прав українського народу; 3) через поширення й поглиблення національної думки обєднати духово всіх українців у Румунії.

Всі ці завдання старався „Час“ виконати по можности своїх сил якнайкраще і безперечно, що за короткий час свого істнування зробив він у всіх тих справах дуже богато. Це видно найкраще по тім, яким живим живчиком забило українське життя в Румунії з часу появи української щоденної газети в Черніівцях. Проречисто говорить про це масова акція громад за приверненням вселюдному шкільництву українського характеру, боротьба за українську мову в громадах, церквах, судах і т. д., відновлювання читалень і філій „Української Бесіди“, зачатки власної економічної організації і богато дечого іншого. Цей рух поширюється, головно завдяки пресі, також на Бесарабію та Мармарощину, про що свідчать хочби дописи з тих країв у „Часі“.

Очевидно, все це тільки початок, але початок щасливий, що дає надію на дійсно поважні успіхи в найближчій будуччині. А львину заслугу в тому розбудженні українського життя в Румунії має українська преса: „Час“ і три тижневики: „Рідний Край“, „Хліборобська Правда“ і „Боротьба“.

З приводу ювилейного числа „Часу“ прислав на адресу одного з видавців цього щоденника привітний лист проф. д-р Смаль-Стоцький з Праги, що богато літ трудився для розбудження української Буковини. В цьому листі є такі думки й побажання: „Молодше покоління нехай береться до добре зорганізованої, солідної культурної праці, а я старий, що працею цілого життя не доробився навіть того, аби мати на старість матеріяльне забезпечення, що на старість мушу як емігрант жити на чужині з ласкавого чеського хліба — я буду щиро тішитися вашими успіхами. Вигляди такої праці тим кращі, ніж були колись, що українського народу є там (в Румунії) тепер більше та що український нарід на Буковині вступає на шлях нового життя з такими культурними завдатками, що в своїм новім середовищі може стати атракцією для інших, може навіть поширювати свою культуру. Для того треба тільки захоплення і завзяття, треба все будувати на етичних і щиро демократичних основах. Якийнебудь аристократизм — окрім аристократизму духа — мусить зовсім щезнути в українській громаді. Сильна організація поставить нарід на ноги. Все мусить бути організоване, все поставлене на ґрунті модерного знання і технічного досвіду. У мене все ще давній оптимізм і я переконаний, що без оптимістичного настрою нічого великого не зродиться. Я зрештою мав нагоду спостерігати тутешнє життя і на власні очі бачити, як з нічого, дословно з нічого, при оптимістичнім захопленні одиниць чуда творяться“.

Для порівнання подаємо при кінці дані про пресу інших національних меншостей в Румунії. Отже 1,200.000 мадярів мають: 21 дневників, 17 тижневиків і 3 часописи, що виходять двічи на тиждень. 830.000 німців мають 12 щоденників, 13 тижневиків і 1 часопис, що виходить 4 рази на тиждень. Не-цілих 250.000 москалів мають 5 щоденників. Жиди мають 1 жид. щоденник і 1 жид. тижневик, а зрештою мають до розпорядимости кілька щоденних газет в румунсько-мадярській і німецькій мовах.

З того порівняння виходить, що 1-міліонове українське населення в Румунії повинно мати десять разів більше своїх пресових орґанів, аби хоч сяк-так зрівнятися з німцями чи мадярами. На всякий випадок українці в Румунії спромоглися на свій щоденник і тим можуть гордитися. А скільки щоденників повинно мати в такому разі українське населення в Польщі?

ЗАМІТКИ і ВІДГУКИ.

„Без моральної леґітимації“.

Під таким вимовним заголовком приносить урядова „Газета Львовска“ з 7. лютого передову статтю про нашу парляментарну репрезентацію. Цей орґан прийшов до переконання, що „тактика деяких руских послів, що доводить до гострих інцидентів і реплік“, гідна того, щоби їй присвятити дещо уваги. І ту увагу газета тим послам присвячує.

Автор статті ствержує перш за все, що „обсяг виступів“ деяких наших послів у соймі „виходить далеко поза соймові стенограми і ґалерії“. І можнаб їх оцінювати всіляко, „можна би їм закинути низький рівень культури і жалувати, що виборча ординація не передбачує в імя поваги нарад цензу доброго виховання“. Щодо виховання, то дійсно можнаб висловити деякі побажання на адресу не одного і не двох апоміж польських послів, але... але це краще лишити на боці.

„Можна би — читаємо далі в статті — також доказати, що тон критики, виконуваної Українським Клюбом, виходить поза межі річевости і правди, стаючи знаряддям найгіршої демаґоґії, можна би накінець спитати, наскільки спосіб розуміння посольських обовязків деякими членами Українського Клюбу є в згоді з конституцією і посольським приреченням. Бож те приречення звучить: „Прирікаю врочисто, як посол до сойму польської Річипосполитої, згідно з найкращим моїм розумінням і згідно зі совістю, чесно працювати для добра польської держави як цілости“. Для кого працюють рускі посли?“

Таким запитом кінчаться вступні розумування „Газети Львовскої“, яка не хоче знати, для кого працюють українські посли. Коли не хоче то й нема потреби їй на це питання відповідати. На всякий випадок автор статті твердить, що українське населення не має в польських законодатних установах своєї репрезентації. На доказ, що так воно є, покликується він перш за все на відому заяву міністра Складковського у соймі з дня 27. листопада 1928 р. і навязуючи до неї робить такі орецікаві спостереження і висновки:

„Випадки, які послідували два місяці пізніше, вказують, що та адмоніція (промова мін. Складк.! — Ред.) остала без наслідків. І ми теж не маємо наміру (що за скромність! — Ред.) апелювати до тих непоправних (тобто до українських послів). Більше вказаним видається нам запит до тих, що перед роком віддали свої голоси на членів Українського Клюбу: пощо ви їх вибрали? В якій цілі? Які обовязки ви на них вложили? Є льоґічною річю, що обовязком посла є заступати не тільки інтереси держави, але й виборців. Для руского селянина посілання власної репрезентації в соймі є питанням першорядної ваги... Руске населення — ствержуємо це катеґорично — далі не має в соймі своєї репрезентації. Бо люди, які його формально заступають, спроневірилися (слухайте! - Ред.) своїм обовязкам і дали себе пірвати справам, що не мають ніякого звязку з дійсністю, з добром тих, які їм дали мандат. Той могутній чинник інтервенції, яким є інтерпеляції звели вони до ряду демагоґічних засобів і фабрикуючи їх протягом тижня по кількадесять, не можуть надіятися на відповідь. І тому-то кожна майже ініціятива, проведена за посередництвом Українського Клюбу, не видає овочів. Зриваючи в цілости з правдою і поміркованістю, зірвано і доцільною й успішною політикою. Коли майже кожний виступ є напастю (?!), майже кожний може надіятися на відпір. Найслушніша справа стає в руках руского націоналістичного посла затроєною стрілою. Відгородивши себе від уряду і польських посольських груп, Український Клюб є щільно ізольованим тілом, позбавленим впливу і значіння. І колиб нині уряд понад головами тих „репрезентантів“ не інтересувався долею руского населення, то його положення булоб дуже тяжке. Ще тяжчим було би, колиб ідучи за заохотою Українського Клюбу робив те все, що він у своїх невідповідальних виступах підсуває. Колиб дійсно поступав як „окупаційний уряд“, а населення вважав за те, за що його подає пос. Паліїв, за ворогів держави в її власних границях. *Уряд не може вважати руских послів за висловників волі населення, але в його власнім інтересі мусить їм відмовляти моральної леґітимації до того, що вони роблять самозванчо і зі шкодою для власної суспільности*“.

Сказане все ясно і недвозначно. Отже „Ґ. Л.“ твердить, що уряд відмовляє Українській Парляментарній Репрезентації морального права на заступництво українського населення. Це треба добре затямити і записати нестертими буквами в історії нашого народу. Бо в третьому десятилітті 20-го віку, в добі реалізації гасел про самоозначення народів така енунціяція урядового орґану має особливий політичний посмак та містить у собі цілу програму політики теперішнього уряду супроти українського народу.

Крути, та не перекручуй...

З мантійств вшехпольської фільольоґії.

У варшавській „Епоці“ з дня 6-го п. м. находимо фейлетон відомого польського фільольоґа Генрика Улашина п. з. „У справі термінів руський — український“. Привід до нього дала авторові стаття в „Слові Польскім“ п. Йосифа Рудніцького п. з. „Справа державної ваги. Історична вага вирішення номенклятури „руський“ чи „український“.

Проф. Г. Улашин розкриває в своїй статті методу вшехпольського публіциста, який самовпевнено заявляє, що „з науково-язикового становища справа в дійсности вирішена понад усякий сумнів“. — „Що значить фраза з „науково-язикового становища“ — пише проф. Г. Улашин — не знаю, але здаю собі лише докладно справу, що як мій погляд п. Рудніцький відкинув, так один (!) з поглядів проф. Нітша приняв тому, що відповів він його політичним поглядам. Вільно це йому також... Але питаю, чи вільно боротись з двома статтями проф. Нітша так, як це зробив п. Рудніцький? Ось фактичний стан. Зазначивши авторитетність проф. Нітша і навівши докладне обі (!) його статті, кінчить главу, де дає зміст міркувань проф. Нітша такими словами: „Проф. Нітш ствержує, що остаточно істнує така термінольоґія, яка нас обовязує, згідно з традицією мови та історії: „національна: росіяни, російський, русини, руський (русинський); наукова головно мовознавча: великороси, великоруський малороси, малоруський“. Має це бути формула „вирішення понад усякий сумнів“. У дійсности „вирішенні“ — продовжує проф. Г. Улашин — у „вирішенні“ формула ця виглядає дещо інакше. Бо кожний, хто прочитає обі (!) статті проф. Нітша і порівняє їх з цитатою у п. Рудніцького легко переконається, що формула передана п. Р. находиться не в останній (п. з. „лясовання“) статті проф. Нітша, але в... першій!“

Іншими словами, як це доказує проф. Г. Улашин, проф. Нітш не хотів зголитись на виключне вживання термінів, які пропонував проф. Улашин: росіяни — російський, українці — український, одначе годився на факт, що нині в польській мові істнують дві *рівноправні* назви: русини — руський, українці — український. Саме це признання проф. Нітша замазує і фальшує неточними цитатами публіцист „Слова Польского“.

Проф. Г. Улашин, ствержуючи в своїй статті, що „проф. Нітш годився також на назву літературної мови русинів-українців — українська“ кінчить свою статтю так:

„Чейже це виглядає інакше, ніж наведене п. Рудніцьким „вирішення“ проф. Нітша п. Рудніцький маючи перед собою два „вирішення“ подає

лише перше, те, що дало привід до полеміки: друге зі статті, що засовує дискусію, хоча знає про нього, воліє... не знати... Таку поведінку зуміє оцінити кожний читач... І назвати..."

І ми до цих слів не потребуємо нічого додавати.

В безконечній черзі...

Нова розправа проти Василя Атаманчука й Івана Вербицького перед судом присяглих.

ДЕВЯТИЙ ДЕНЬ РОЗПРАВИ.

В четвер дня 7. лютого ц. р. переслухано знову кількох свідків. На салі публики небогато.

Зізнання св. Жвіра.

Св. Василь **Жвір**, гр.-кат., 32 р., шлюсар, заприсяжений (по польськи), зізнає, що відсиджував 2 роки за крадіж і разом з ним сидів Михайло Вербицький. Оповідає туманно, що зі., писав до обв. Івана Вербицького картку про те, як має зізнавати перед судом. Опісля спускав її на шнурку через вікно до нижчої келії, де сидів його брат. Деколи розмовляв через вікно з якимсь вязнем. Дальше Мих. Вербицький хвалився в келії, що слідчий суддя нічого від нього не довідався і що присуду не боїться. Сміявся, що Польща має 37 міліонів війська (Предс.: населення), а Україна 42 міліони і тому вона не боїться Польщі. Згадував про організацію, мабуть УВО. Бачив, як один дозорець приносив Михайлові В. картку.

Обор. д-р Старосольський: Ви сказали на попередній розправі, що в нижчій келії не сидів обв. Ів. Вербицький, брат Михайла.

Св. Жвір: Ні, я не кажу, що то брат.

Д-р Стар.: Управа тюрми ствердила, що нижче не сидів ніякий політичний вязень, а тим менше брат Михайла. Дальше зазначила, що зізнанням свідка не можна цілком вірити.

Св. Жвір: Прошу високого трибуналу!

Предс.: Прошу, що такого скажете?

(Всі з великим напруженням сподіються почути нові ревеляції.)

Св. Жвір: Прошу мені додати двох дозорців або двох поліціянтів, бо тут на салі (таємничо, затривожено оглядається), на коридорі та на вулиці крутяться якісь люди, яких я дуже боюся.

(На салі гураґановий сміх).

Зізнання св. Качора.

Св. Василь Качор, 52 р., гр.-кат., бувш. поліційний функціонар (сидів за вбивство Венклера), незаприсяжений. Зізнає, що сидів разом з обв. Ів. Вербицьким, який хвалився, що не дістане більше як 3, 5, 7, або 15 літ тюрми. Оповідає, що вичитав у тюрмі з „Веку Нового" про вбивство куратора і про те, що вихованки грунвальдської бурси бачили, як два убийники втікали на Яцкову гору. Тоді обв. Ів. Вербицький нібито сказав: „Я йшов навіть за ним (куратором), я ліпше знаю"...

Обв. Ів. Вербицький: Це звичайна брехня, цього ніколи не було, цього я не міг говорити! Зате вязень Яйко сказав на проході, при чому і ви були, до мене таке: „Я думав, що ви скажете перед слідчим суддею: Я там був і я краще знаю".

Д-р Стар.: Чи це було ще перед переслуханням?

Св. Качор: Так.

Д-р Стар.: Прошу це запротоколувати.

Св. Качор: Ні, ні! Мені лише так здається...

Д-р Стар.: Але в Голіїна вмовляли ви також, що він є убийником куратора?

Св. Качор: Я не пригадую собі.

Д-р Стар.: Чи не пригадуєте собі, як політичні жалувалися, що з вами сидіти не можуть?

Св. Качор: Ні!

Д-р Стар.: Ви відгрожувалися, що на Вербицьких пімститеся.

Св. Качор: Ні, я їх не знаю.

Д-р Стар.: Чи вам давав хтось припоручення слідити співвязнів?

Св. Качор: Ні! Не давав.

Д-р Стар.: Прошу це запротоколувати.

Св. Качор: Ні, ні! Я добре не памятаю.

Зізнання св. Яйка.

Св. **Петро Яйко,** рим.-кат., незаприсяжений (сидить за те, що отруїв жінку). Починає плакати і просить, щоб його звільнено від зізнань, бо вже має досить тієї справедливости. На вияснення предс., що мусить зізнавати, заявляє катеґорично, що не буде цілковито зізнавати. Предсідник відчитує його попередні зізнання перед слідчим суддею. Св. Яйко зазначує, що своїх попередніх зізнань не потверджує, а нечого не памятає. Оборона просить предс. перервати на 5 мінут розправу, щоби могла нарадитися. Предс. годиться. По перерві просить обор. Старосольський запротоколувати, що свідок відмовляється зізнавати. Це запротоколовано. Опісля предсідник питається ще раз чи свідок потверджує свої зізнання, на що св. Яйко відповідає по довгих ваганнях: так. Але зазначує, що до обв. Ів. Вербицького сам сказав такі слова: „Я думав, що ви скажете до предсідника, я краще знаю, бо я нібито там був".

Св. Качор заперечує тим словам і потверджує свої зізнання, але св. Яйко дальше обстоє при своїм.

Зізнання св. Жукова.

Св. **Теодор Жуков,** православний, тесля (сидить за крадіж). Зізнає, що сидів в одній келії з обв. Ів. Вербицьким, якого поліція підозрівала за убивство якогось „високого пана". Подробиць розмови з обв. Ів. Вербицьким не пригадує собі. Оповідає, що обв. Вербицький по поворoті з переслухання просив зимної води, бо йому попухли ноги, тому, що мусів довго стояти при переслуханню на поліції. Памятає, що обв. Верб. казав, що є невинний і до убивства не почувається та має на те свідків, але їх назвищ свідок вині не пригадує собі.

На всі відчитані тепер давніші зізнання каже, що нічого не тямить, бо вже минуло 2 роки, а в нього коротка память.

Предс.: Чи говорив обв. Вербицький, що куратора Собінського убито на вул. Королівській?

Св. Жуков: Я навіть не знаю, де є вул. Королівська.

Предс.: А те, що написано в зізнаннях, є правдиве.

Св. Жуков: Я так мало зізнав, а в зізнаннях так багато написано.

Предс.: Чи обв. Вербицький їздив авт м марки „Татра" в тім часі, як убито куратора.

Св. Жуков: Казав, що може їздив таким автом, але не в тім часі.

Предс.: Але ви зізнали, що їздив і це є записане тут в зізнаннях.

Св. Жуков: То є але записане, бо я але говорив тоді по польськи, а тепер вже краще говорю.

Предс.: Чи по конфронтації сказав обв. Вербицький такі слова: „Нехай то шляк трафить, той малий смаркач мене пізнав".

Св. Жуков: Ні! Дивувався, як на невинного чоловіка можна вказувати, що він виновник.

Предс.: А казав що про револьвер?

Св. Жуков: Так, оповідав, що йому підкинено револьвер.

Опісля предс. відчитує опінію слідчого судді, що св. Жуков заховувався підчас зізнань таємничо і давав до зрозуміння, що ще знає дещо. Чи се правда?

Св. Жуков: Те, що правда, я вже сказав, а що ні, сказав, що ні.

По півгодинній перерві відчитує предс. поліційні зізнання св. Жукова, але свідок їм рішучо заперечує.

Предс.: Але ви підписали свої поліційні зізнання?

Св. Жуков: Поліція що хотіла, те писала. Я тих зізнань не читав ані не підписував, бо не вмію ані читати, ані писати.

Предс.: Чи обв. Вербицький обіцяв вам за прихильні зізнання гроші?

Св. Жуков: Мені взагалі ніхто нічого не обіцював!

Радн. Зґурський: Ви знали, що обвинувачений називається Іван Вербицький?

Св. Жуков: Так, знав.

Радн. Зґурський: Тоді ви могли так добре затямити собі марку авта „Татра" і назву міста „Долина", куди їздив обв. Вербицький, як затямили собі його прізвище „Вербицький".

Св. Жуков: Але я не знаю, де лежить місто Долина і тому не міг собі затямити. Назву коня або корови міг би дуже легко.

Прок.: Чи ви були тут у тій салі на попередній розправі?

Св. Жуков: Не памятаю.

Предс.: Не памятаєте, що вас кликано на попередну розправу тут до суду?

Св. Жуков: Як „пан радца" каже, що я був, то може був.

Опісля відчитано ще лист до обв. Атаманчука і картки та листи обв. Ів. Вербицького до нареченої Яницької.

На тім перервано розправу до завтра.

Ще про школу в Галичі.

(Допис.)

На днях подало „Діло" вістку, що мін-ство освіти перейняло недавно засновану в Галичі польську приватну школу на свій кошт. Тому, що наші Галичани заховують в цій справі, що тягнеться вже довший час, повну мовчанку, то позволю собі, хоч і посторонній, подати про неї деякі інформації.

При останнім шкільнім плебісциті зголосило поважне число українців з Галича домагання за українською школою. Наслідком того признала львівська шкільна кураторія семиклясову школу в Галичі, по думці закону, утраквістичною. Як відомо, всі утраквістичні школи є лиш позірно, теоретично двомовними, а в дійсности є польськими, бо всі найважніші предмети вчать у них по польськи. Але й це вразило деяких польських фанатиків у Галичі; вони не могли знести, щоби в тім місті полишилася на їх школі хочби якась тінь української, і тому постановили не допустити до того ніяким чином. Цю справу піднято під проводом польського пароха, порушено ріжними способами польську й жидівську людність і намовлено її до відібрання дітей з утраквістичної школи та до отворення приватної чисто польської школи. Але мовляв „лекше піднести, як понести". Легко було перевести підпресою бойкот давньої школи, але важко приходило роздобувати гроші на удержання учительства і найти приміщення для школи в приватних домах. Тому місцеві фанатики ужили всіх зусиль, щоби добитися в уряду перебрання школи на державний етат. Розуміється шкільні інспектори і вся повітова польонія підтримували горячо цю справу. Але противився цему бувший шкільний куратор д-р Рімер, що стояв у тому випадку на становищі закону. Але коли уступив д-р Рімер, польські фанатики з Галича добились таки свого. Замітне, що наші люди в Галичі вдоволились первісним рішенням кураторії про утраквістичну школу і, бажаючи оставати в згоді з кількома польськими фанатиками, не реаґували на їх затії та мовчали. І діждалися того, що мають.

Ми не завидували би полякам з Галича їх здобутку, але річ у тім, що справа відібється дймаючо і на українцях з Галича. В недостачі іншого приміщення на нову школу, переведуть її в давний шкільний будинок і тут стане вона повним господарем. Після того зредукуються, наслідком недостачі шкільних приміщень, утраквістичні відділи а далі їх і зовсім зліквідують. Ось і плоди дивної поведінки українців з Галича в цілій справі.

Посторонній.

Дивогляди.

Тверезий політик.

Югославянський премієр Жівкович урядовим декретом заборонив урядовцям пити в бюрах щонебудь, крім... води.

„Пережитки" старої культури.

Під таким заголовком черновецький „Час" поміщує таку новинку:

„На площі Австрії стояв жид перед великою купою довоєнних шкільних книжок і викрикував „далі, далі, бо зараз не буде!" Купуюча публика купчилася біля невпорядкованої купи й перекидувала книжки з одного місця на друге. Найбільше цікавилися наші люде книжками, бо між ними находилися добрі шкільні підручники довоєнної доби. Була там ґеоґрафія Кордуби, латинські вправи Кобилянського, читанка Поповича, підручник альґебри і фізики та інші. Один селянин вглубився в підручник рахунків для народніх шкіл. Здавалося, що він хотів пізнати методу, аби не купити якусь пусту книжку. Торг ішов незле, а жид заохочував своїм: „Далі, далі, бо зараз не буде!" Чи сподівалися автори цих книжок, що їх твори на фунти продаватимуть?

По широкому світі.

Куліджь передавши владу Гуверові має бути призначений суддею „Найвисшого суду".

Чічерін приїхав до Дрездена, де мешкатиме до кінця місяця в санаторії.

У Палестині та Трансйорданії відділ з 300 добровольців розганяв 36-ома машиновими крісами хмари саранчі, що налягла над Йорданом.

З Парижа вертається до Москви Аманулів син Ола, майбутній наслідник афганського престолу, що від 7 літ учився у Франції.

Югославянський премієр ґенерал Жівкович видав декрет, яким обмежив скількість свят святкованих прилюдно до восьми на рік.

Дальша бюджетова дебата.

(Власні телефонограми).

Промова посла Великановича.

(ік) При дебаті над бюджетом мін-ства освіти ґебрав між іншими слова пос. *Великанович.* В обширній промові порушив він ось такі справи. На вступі подав промовець характеристику ріжниць ної польської політики від початку істнування польської держави, при чому порівнює її з виданими конституційними ґарантіями. Переходячи до дошкільного виховання і народніх шкіл, покликувався на викау великих педагогів, що вказували на значіння тих шкіл для виховання народу. Одночасно ілюстрував фактами, як на практиці виглядає шкільна політика в середніх школах на українській етнографічній території. М. і. подавав приклади про заборону молитви в школі рідною мовою. Опісля наводив статистику шкіл, істнуючих до року 1918, до року 1924, після плебісциту і від санаційного уряду. Окремий уступ посвятив характеристиці закону Ґрабського. Підкреслив, що коли в 1925 р. замісць 3662 народніх шкіл залишилося лише 1059 з українською викладовою мовою і 1685 утраквістичних то в р. 1927-28 маємо вже заледви 771 українських народніх шкіл, а з того ані одної на північно-західних землях. В біжучому році загальне число українських народніх шкіл у Польщі спаде мабуть ще нижче. Опісля говорив про утраквізм і його справжній характер. Дальше перейшов до спеціяльного препарування шкільних підручників, головно в науці історії України. Після того подавав статистику учительства і порушив справу переношення учителів. Дальше описував трудноші користування законом з 1924 р. себто боротьбу шляхом складання декларацій за рідну школу, коли одночасно польське населення може боротися перед утраквізмом надзвичайно легко. Дальше перейшов до справи шкільних будинків, істнуючих та нових і до розплянування шкільної сітки. Після того промовець зясовував справу учительських етатів, скількости українських учителів та способу обсаджування учительських посад. Потім цитував опінію польських політиків і педагогів наскільки Польща звязує науку з політикою. Після того промовець говорив про середні і професійні школи. Згадав про Господарську Академію в Подєбрадах, про вчительські семинарії, про українське приватне шкільництво, про мартирольоґію в справі українського університету і врешті про інституцію „Рідної Школи“ і „Просвіту“. Вкінці говорив про справу научних установ, як бібліотеки й ін. Закінчив промову цитатом самого Стан. Ґрабського про це, що денаціоналізація народу навіть при приноровлюванні найбільш екстермінаційної політики є в нинішній добі не викональна.

Промова пос. о. д-ра Пеліха.

(ік) При дебаті над тимже бюджетом мін-ства освіти промовляв рівнож пос. о. д-р Пеліх, займаючися головно політикою в ділянці церковній. Застерігається, що знає про панування в соймі атмосфери, яка з гори не дає послуху всему тому, що говорять не-польські посли. Однак промовець є католицьким душпастирем і казатиме лише те, що наказує йому совість і почуття обовязку супроти церкви і народу. Українці, які живуть в границях польської держави належать до двох церков: до обряду греко-католицького та до православного віроісповідання. Великим і почесним завданням гр.-кат. церкви була і є розвязка справи унії Сходу з Заходом. Український народ православного віроісповідання хоча ріжниться в доґматах і канонах від церкви католицької, та всетаки має глибоку віру в Бога. Наказом правди було залишити ту справу українському клирові, а не робити з неї предмету політичних торгів. Тимчасом ми бачили й бачимо, як польська політика використовує церкву для цілий „дівіде ет імпера“. Промовець спиняється довше над методами цеї політики, окремо над творенням т. зв. римсько-католицького костела східно-славянського обряду. Після того наводить низку конкретних прикладів недопущення греко-кат. душпастирів поза Східну Галичину. Так само наводить приклади штучного допомагання адміністрацією в Галичині ріжних сект і православя на школу греко-кат. церкви. Нарід польський ставив до польського клиру в часах своєї неволі дуже високі вимоги. І ми студіюємо історію розвитку польської думки та участь в ній польських душпастирів і подивляємо їх громадську активність. Тимчасом від греко-кат. духовенства вимагається заперестання всякої громадської праці, включно з участю в читальнях, кооперативах, а навіть у курсах анальфабетів. Дальше промовець говорить про справу переходу з віри греко-кат. на римсько-кат., про спеціяльне шиканування українського духовенства, яке простягається навіть на вдови і сироти по священиках. Дальше промовець порушив справу катехитів і української мови в урядуванні парохіяльних урядів. Твердить, що всі ці методи боротьби не ведуть до цілі творців і наслідувачів цеї політики. Вірні українські церкви мають довіря до своїх душпастирів і вони його не завертуть, свідомі почесної ролі української церкви і її клиру для історії українського народу. Греко-католицьке духовенство не зречеться ніколи громадських обовязків і буде боротися за покращання долі своїх вірних в імя правди, яка є одинока і яка мусить побідити.

Полеміка мін. Сьвітальського.

(ік) Міністр освіти Сьвітальський у своїй промові при закінченні дебати над бюджетом мініства освіти широко полемізував із закидами пос. Великановича. Міністр твердить, що навіть накладом державного видавництва видано читанки писані українцями, в яких є піетизм до української культури. Застерігається, що „Трильоґії“ Сенкевіча зі шкільних програмів усунути не може. Виявляє, що 500 українських учительських кандидатів не має номінації, що в Польщі взагалі 2500 кандидатів не має посад. Щодо переношення учителів, то мовляв, самі українці на власну просьбу подаються до польських околиць. Заперечує істнування континґенту для укр. учителів. Закиди україн. законопроєктові про стосування закону з 1924 р. також справедливий характер. Протестує проти порівнання шкільної польської політики відносно українців з політикою займанцьких урядів відносно Польщі. Закон з 1924 р. обовязує і мін-ство його мусить тримати. Перехід до системи відрубних шкіл для кожної меншости міг би бути обмірковуваний, колиб відпала небезпека бути вогнищем націоналізму, який бажав знищити згідливе співжиття народів. Заяви деяких послів вказують, що ця небезпека не є усунена.

Культурна м'сія.

(ік) З інших промовців, які виступали в сьогоднішній дебаті, згадати треба посла Корнецького (ЗЛН), який вихвалював здобутки культурної місії Польщі на Сході. Статистика дітей по школах на Поліссю, Волині і Виленщині свідчить мовляв, про те, що Польща йде на схід з освітою, як це було в середніх віках. (Пос. Єреміч: ідете з польонізацією!). Закон з 1924 р. уреґулював справу „руского“, білоруського й литовського шкільництва. (Пос. Єреміч: встидайтеся говорити такі річи). Навіть найбільший мудрець з тих лавок не зумів краще розвязати тих справ.

—o—

Промова пос. д-ра Загайкевича.

(ік) Пізно вечером при дебаті над бюджетом міністерства справедливости довшу промову виголосив пос. д-р В. Загайкевич. З технічних причин подамо її завтра.

—o—

Польща і нац. меншости.

Конференція м. антанти.

„Дейли Телеґреф“ повідомляє, що Польща і держави малої антанти переговорюють у справі нац. меншостей. Є це в звязи з виступом Штреземана на Лізі Націй. Польща і держави малої антанти мають зревідувати своє відношення до клявзулі в справі меншостей, яку підписали 1919 р. На будуче ці держави хотіли би приноровити однакову процедуру до всіх меншостей, що живуть у даній державі.

Орґанізаційний рух.

Посол Г. Тершаковець відбув під кінець 1928 р. ряд віч у ліському і ярославському повіті. І так відбулося велике віче в Волі Мигові й, повіт Ліско, у якому взяло участь понад 200 найсвідоміших громадян як місцевих так і з сусідних сіл під проводом о. Варехи і о. Вітошинського. На вічу принято відповідні резолюції. Таке саме віче відбулося відтак у Смільнику, де мимо сильного морозу й сніговії зібралося на подвірю місцевого пароха о. Вітошинського понад 600 селян місцевих і з сусідних сіл. Дня 22-го грудня м. р. відбув посол Тершаковець справоздавче віче в Мякиши Новому під Ярославом. В великій салі на приходстві, яку місцевий орґанізатор села парох о. Іван Ліпинський відступає на представлення, зібралося кілька сот громадян з Мякиша Нового, з Мякиша Старого, Корениці і інших сіл околиці. Дня 23-го грудня м. р. відбулося велике справоздавче віче в Порохнику в салі Захоронки від год. 12—3-ої попол. Саля була битком заповнена селянами і місцевою світською та духовною інтеліґенцією. Тогож самого дня від год. 6—10 вечером відбув посол Тершаковець справоздавче віче в Воли Розвинецькій. В трьох просторих кімнатах місцевого господаря Антона Брановського зібралося понад 500 громадян з о. Кіцом на чолі. На всіх вічах ухвалено повне довіря Українській Парляментарній Репрезентації та партійному проводові УНДО.

НОВИНКИ

— **Заходом Союза Українок** відбудеться 9-го лютого в год. 7. в черок на „Бесіді“ виклад п. д-р С. Парфанович „Наші завдання в протиалькогольній боротьбі“. По викладі чайний вечір з музикою. Вступ для старших 50 сот. для молоді 30 сот. До чисельної участи запрошує **Виділ.** 1413 1—2

— **Дирекція прив. мужеських учительських семинарійних курсів „Рідної Школи“ у Львові** подає до відома, що приймає в першій половині лютого додатково учнів на I.—III. курси. Зголошуватися в дирекції при вул. Театинській ч. 10.

— **Остання неділя колядок і щедрівок.** Відомий Успенський Хор під управою д-ра Неділки співатиме в **Преображенській церкві у Львові в неділю дня 10. лютого ц. р.** в 12-ій год. в полудне новий репертуар колядок і щедрівок з доходом на „Рідну Школу“. Між іншим виконає й величне Бортнянського „Слава во вишніх Богу“. Хто був на попередніх колядках і захоплювався прегарним виконанням, той певно прийде, щоби почути новий репертуар, а хто ще не мав нагоди, то використає цю останню неділю колядок. Прохаємо прибути вчасніше і ставати в перші ряди, щоби не робити натовпу при вхідових дверях.

— **Зима натискає.** В середу прийшли до нас морози, яких ще теперішньої зими ми не бачили. Студінь починалась від 18 ст. і йшла вверх, так, що вечером доходила до 28 ст. У ночі в полі було й більше. У четвер мороз зменшився. Морози супроводить прегарна погода. Небо кришталько-блакитне і сонце світить. Наші землі не є відокремлені у цій новій хвилі морозів. З усіх усюдів приходять звістки про студінь. У СРСР вона доходить до 40 ст. Найдошкульнішим наслідком цих морозів є в нас трудноші у залізничім довозі вугілля. Населення в численних містах, що не було в силі купити палива на всю зиму, мерзне. У середу у Львові 50 осіб відморозило собі вуха, руки або й ноги і шукало негайної лікарської помочі.

— **Дві замітні промоції.** Пишуть нам: Дня 30. січня ц. р. відбулася нострифікаційна промоція на д-ра медицини п. Евгена Дурдела. Д-р Дурдело скінчив гімназію і всі університетські студії з відзначенням. Як відомо, за часів австрійської влади нагороджувано такого відзначаючого риґорозанта підчас промоції спеціяльним цісарським признанням sub auspiciis imperatoris. Тому що Чехословаччина задержала давні австрійські приписи в університетських студіях, промоція п. Дурдела відбулася в Празі з повним церемоніялом, при співучасти всіх професорів медичного факультету. Наш земляк відчитав при цьому свою знамениту дисертацію — хоча в Чехословаччині нема примусу виготовлювання наукових праць при складанні риґорозів. З уваги на те, що д-р Дурдело має намір вернутись до рідного краю, він рішився нострифікувати свій диплом на ягайлонському університеті в Кракові. Вимоги до нострифікантів-українців ставлять у Кракові дуже великі, все таки — на вид усіх свідоцтв нашого земляка і дисертації, признано його праський диплом без обовязку здавання хочби одного іспиту. Це перший випадок того роду, приноровлений до українців. Годиться згадати, що д-р Дурдело приїздить на днях до Львова, де зачне лікарську практику з дерматольоґії. Такого земляка повитає український Львів напевно щиро й зі зрозумілим довірям. — Цієїж днини промувався на краківському університеті також п. Мирон Лятишевський на доктора фільософії. Д-р Лятишевський здобув собі серед місцевого українського громадянства щире признання за свою музичну діяльність підчас студій у Кракові. Маючи високу культуру музичну й фахову освіту, він вів від 1923 р. академічний хор, який відзначався своїми виступами на всіх національних святах, здебільша на Шевченківських концертах. Наше громадянство дало вислів своєї вдячности заслуженому робітникові ще в травні м. р., при його виїзді до Пулав, де він прийняв місце в біольоґічному інституті, посвячуючись тепер науковій праці.

— **Львівська хроніка.** Саме тоді, коли на дворі тріщить від морозу, у місті було аж шість пожеж, здебільша кімнатних. Замерзлі мешканці хотіли нагрітись і палили занадто сильно в своїх печах. — Злодії мають професійний нюх: коли інкасент „Союзу брутовців“ на вул. Академічній 5 ніс при собі вечером 5000 зол., якісь „спеціялісти“ від чужих кишень заранжували довкола нього „натовп“ і витягнули йому всі гроші.

— **„Союз оборонців Львова“ проти українського університету.** „Союз оборонців Львова“ з листопада 1918 р приєднався до становища управи „Окр. Союзу Офіцирів Резерви“ у Львові в справі ухвали бюджетової комісії, яка призначує 200.000 зол. на український університет у Львові, протестує проти цієї ухвали та взиває всіх польських послів, щоби сойм не затвердив цієї ухвали бюдж. комісії.

Дописи.

БЕРЕЖАНИ. (Кооперативна нарада жінок). Кооперативний рух, який останніми часами розвивається у нас що-раз основніше — находить вже зрозуміння і серед широких кругів нашого жіноцтва. Наглядним доказом цього була кооперативна нарада жіноцтва в Бережанах, скликана Філією „Союза Українок" в Бережанах на день 26. січня ц. р. — Кооперативні збори жінок відкрила теплою промовою голова Філії „Союзу Українок" п. Юлія Кордубова, секретаркувала п. Стефанія Кожушкова. Численно зібране жіноцтво заповнило салю Т-ва „Бесіда", даючи тим доказ свойого заінтересування кооперативною працею. Присутнє було інтелігентне і міщанське жіноцтво Бережан, Адамівки і Раю та сільське жіноцтво з Саранчук і Потутор, яке прибуло мимо снігових завій. — На запрошення Філії „Союза Українок" прибула з рефератом п. Блянка Баранова, яка в довшій промові обговорила ролю і діяльність жіноцтва в суспільному і громадянському житті. Особливу увагу звернула прелеґентка на значіння кооперативного руху для нашого дрібно-селянського народу — а з окрема на конечність співпраці загалу нашого жіноцтва в кооперативній ділянці. Після реферату голова Філії „С. У." п. Ю. Кордубова подала проєкт заснування жіночої продукційної кооперативи в Бережанах і робітні жіночих одягів, білля, ручних артистичних робіт і трикотарства, додаючи, що „Союз Українок", вже провадить курс крою і шиття та артистичних робіт, в якому бере участь 32 учениці. — Опісля вивязалася жива дискусія, в якій взяли участь п. Бережницька, п. Вознякова та інші. — Доказом заінтересування жіноцтва цею справою і потреби такої кооперативи було те, що присутнє жіноцтво рішило приступити в найближчій будуччині до отворення жіночої кооперативи в Бережанах і вже на зборах закупило 50 уділів. — При кінці зборів п. Баранова заохотила жіноцтво Бережанщини до поширювання часопису „Жіноча Доля" і „Подільського Голосу", часопису призначеного суспільним, господарським і політичним справам Поділля й Опілля. — **Учасниця.**

САМБІРЩИНА. (Справоздавче віче о. сен. Татомира. — Сільсько-господарські наради і господарський курс). Дня 30-го грудня м. р. відбулося велике справоздавче віче в Блажові, самбірського повіту, на якому склав посольський звіт сенатор о. Юліян Татомир. У цьому вічу взяли поголовно участь як громадяни так і громадянки Блажова і Монастирця. Дня 31-го грудня м. р. скликано до Самбора повітову господарську нараду делеґатів кружків Сільського Господаря. На нараді виголосили реферати: про штучні погної на весну — інж. Погорецький, про шовківництво проф. Филипчак і п. Шенбель, про громадські бюджети — сенатор о. Татомир. Справу заложення ткальні (реферат п. Чухрая) відложено до слідуючої наради. Подібна нарада кружків Сільського Господаря і Кооператив відбулася в Старому Самборі під проводом голови Філії о. декана Андрія Бенціна. Присутні на нараді в числі до 150 делеґатів вислухали рефератів інж. Погорецького і п. Шенбля зі Самбора. Дня 3-го січня покінчився в Самборі господарсько-кооперативний курс, уладжений Філією Сільського Господаря, роздачею свідоцтв і дарових книжок. Попереднього дня відбулися іспити з обсягу аґрономії, ветеринарії, теорії кооперації і книговодства під проводом голови Філії о. сенатора Татомира, інж. Кочергана і д-ра Кульчицького. 16 курсантів видержало іспит зі всіх предметів.

З еміґраційних справ.

Суспільна конечність.

За будову Еміґраційного Дому.

Львів це центр, через який рік-річно переваляється ціла маса українських еміґрантів, що вибираються на чужину в пошуканці хліба і кращої долі. У Львові находиться Експозитура Еміґраційного Уряду, яка полагоджує всі документи, звязані з виїздом. Тут находяться всі без виїмку корабельні товариства, з якими кожний еміґрант мусить увійти в звязок, коли бажає виїхати. Приїзджаючи до Львова, еміґрант не всилі полагодити всіх формальностей, звязаних з виїздом за один день. Тому мусить він лишитися у Львові день, два або й більше.

У чужому великому місті стає еміґрант зовсім безрадний. Не маючи більшої готівки, не може він позволити собі на приміщення в готелі. Звичайно з наступленням ночи іде він на залізничий двірець, щоби там переспати ніч сидячки. Та це не все йому вдається. Часом серед ночи випрошують його, і він примушений йти блукати по місті. По дорозі мусить він бути приготований на напади підозрілих типів, що або силою від нього вимanюють гріш, або обдурюють, лишаючи еміґранта без сотика при души.

Поліційні хроніки часто нотують такі випадки обдурення еміґранта. Беззахистність еміґранта це велике суспільне лихо, якому можна зарадити лише шляхом здвигнення окремого дому, де він найшов би приміщення і харчі за дешевий гріш, як також опіку і поміч.

Суспільні товариства, яких завданням є опіка над еміґрантами, між ними „Товариство Опіки над Українськими Еміґрантами", вже довший час застановлялися над потребою будови Еміґраційного Дому і минулого року покликали до життя окрему кооперативу під назвою „Будова Еміґраційного Дому у Львові".

Ця кооператива бажає в якнайкоротшому часі збудувати у Львові більших розмірів дім, в якому в першій мірі находили би приміщення еміґранти, що приїзджають полагоджувати формальности перед виїздом, як і ті, що вже зголосилися до виїзду. Крім того були би там приміщені інформаційні бюра всіх товариств опіки над еміґрантами, ординаційна саля для лікаря, читальні, купелі, окремі приміщення для дітей і жінок і т. і. Проєктований дім мав би відповідати всім вимогам гіґієни і новочасн[illegible] уладжень.

Кооператива поробила вже всі заходи [illegible] справі будови дому, а що найважніше [illegible] жала запевнення кредиту і поміч Еміґраці[illegible] го Уряду. Однак справа не могла прибр[illegible] реальних форм ізза недостачі відповідної [illegible] щі під дім.

Такий дім мусить станути близько дві[illegible] а це тому, щоби еміґрант не потребував [illegible] кати по місті, як також тому, що в тій [illegible] ці находяться бюра корабельних товари[illegible] А що саме недалеко двірця находиться [illegible] площа, яка є власністю Дирекції Домен і Д[illegible] жавних лісів, себ-то державного скарбу, упр[illegible] ва кооперативи звернулася до дотичної [illegible] з проханням відступити цю площу під б[illegible] Еміґраційного Дому. На жаль, прохання [illegible] лагоджено відмовно.

В тій справі відбулися недавно у [illegible] збори членів кооперативи Будови Еміґраці[illegible] ного Дому, на яких після реферату директ[illegible] Експозитури Еміґраційного Уряду д-ра [illegible] шинського, постановлено вислати окрему [illegible] ґацію з протестом до Варшави в цілі [illegible] скання згоди на відступлення площі.

Чим скінчаться ті заходи, невідомо. [illegible] вирішення справи площі є залежна будова Е[illegible] ґраційного Дому, важної суспільної спр[illegible] для десяток тисяч людей, примушених [illegible] світ за очі.

Нові книжки й журнали.

КНИЖКИ:

Кирило Студинський: **Слідами Кулі[illegible]** (Відбитка з Записок Наук. Т-ва ім. Шевч[illegible] ка у Львові) ст. 66.

Полк. Евген Коновалець: **„Причинки [illegible] історії української революції".** Прага 19[illegible] Накладом проводу українських націоналі[illegible] стор. 70.

С. Федорович: **Шалена молодичка,** [illegible] медія на 3 дії. Переклад Ф. Гай-Гаєвсько[illegible] Львів. В-во „Русалка", ст. 37.

О. Задума: **„Прощання".** Оповіда[illegible] Чернівці, ст. 16.

о. Лев Вань: **Катехизм до першого св[illegible] того Причастя.**

І. Свєнціцький: **Звіт управи Націонал[illegible] го Музею за 1928 рік.** (Відбитка з „Ді[illegible] стор. 16.

Катальог Накладні М. Тараньки. Льв[illegible] стор. 36.

ЖУРНАЛИ:

Вікна, література - мистецтво-критика[illegible] 11., грудень 1928.

Літопис українського друку, орган [illegible] жавної бібліоґрафії УСРР. № 52., 29 груд[illegible] 1928 р.

Przegląd Społeczny, miesięcznik poświęc[illegible] zagadnieniom pracy społecznej i opieki nad [illegible] kiem. Ч. 1. Львів, січень 1929.

За редакцію відповідає Василь Мудрий. Видає Видавнича Спілка „Діло". В друкарні Видавничої Спілки „Діло", Львів, Ринок ч. 10.